

ORTA ASYA'DA AB: YENİ STRATEJİ, ESKİ FİKİRLER - AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ - 20.06.2019

Albina MURATBEKOVA

Blog No: 38
20.06.2019

Bağımsızlıklarına kavuşan Orta Asya ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kuran Avrupa Birliği (AB), esas olarak tüm Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerini kapsayan Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım (TACIS) programı ile bölgede etkinlik göstermeye başlamıştır. 1991 yılından beri yürütülmekte olan TACIS, piyasa ekonomisine geçiş ve Sovyetler sonrası devletlerde demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi için teknik destek sağlamayı amaçlamaktadır. Daha sonra, bölgeyle siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesiyle birlikte 2002 yılında Orta Asya Strateji Belgesi 2002-2006 olarak adlandırılan belge ile Orta Asya TACIS Gösterge Programı 2002-2004 de AB tarafından kabul edilmiştir.

ABnin bölgedeki çabalarını çerçeveleyen daha somut bir belge, Almanya tarafından başlatılan ve 2007de kabul edilen Avrupa Birliği ve Orta Asya: Yeni Ortaklık Stratejisi olmuştur. Bu strateji, hem ikili hem de bölgesel diyalog yoluyla ABnin diplomatik faaliyetlerini tanımlamakta ve insan hakları, hukukun üstünlüğü, iyi yönetişim ve demokratikleşme; gençlik ve eğitim; ekonomik gelişme, ticaret ve yatırım; enerji ve ulaştırma; çevre ve su; ortak tehditler ve zorluklar; ve kültürlerarası diyalog gibi yedi öncelikli işbirliği alanını içermektedir. 2007 AB Orta Asya Stratejisinin kabul edilmesinden on yıl sonra Haziran 2017de Avrupa Konseyi, stratejinin ve dünyada yaşanan son jeopolitik gelişmelerin önemini vurgulayarak belgeyi revize etmiştir. Sonuç olarak, 15 Mayıs 2019da Avrupa Komisyonu ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini tarafından AB ve Orta Asya: Daha Güçlü Bir Ortaklık İçin Yeni Fırsatlar başlıklı ortak açıklama yapılmıştır. Söz konusu belge, AB-Orta Asya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir. Bu yeni strateji, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosunda tartışılacaktır. Keza bu belge 7 Temmuz 2019da Bişkekte düzenlenecek

olan AB ve Orta Asya Ülkeleri Dışişleri Bakanlarının 15. Ortak Toplantısında Mogherini ve ABnin Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Komiseri Neven Mimica tarafından resmi olarak sunulacaktır.

Bu çerçevede ABnin bölge ülkeleriyle işbirliğini geliştirmeye yönelik ikili mekanizmalarının, esasen 1990larda imzalanan ve Türkmenistan ile yapılmış olanı dışındakileri yürürlükte olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları (PCAlar) olduğu söylenebilir. Daha sonra, siyasi diyalog ile karşılıklı ticareti ve yatırımları teşvik etmek için geniş bir platform sağlamayı öngören Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları (EPCA) iki taraflı olarak başlatılmıştır. Kazakistan ve AB arasındaki EPCA 2015 yılında imzalanmıştır. Onaylanması beklenen bu anlaşmanın bazı hükümleri geçici olarak uygulanırken, Kırgızistan (Aralık 2017de başlatılmıştır) ve Özbekistan (Kasım 2018de başlatılmıştır) ile EPCAların müzakere edilmekte olduğu belirtilmelidir.

Tacikistan, Kasım 2018de müzakere talebinde bulunmuş, ancak henüz söz konusu müzakereler başlanılmamıştır. Dolayısıyla, şu anda dört Orta Asya ülkesi PCAlar aracılığıyla AB ile iki taraflı etkileşime devam ederken, Türkmenistan geçici bir ticaret anlaşması çerçevesinde AB ile işbirliği yapmaktadır. Kurumsal olarak, bölgesel stratejisini gerçekleştirmek ve PCAları uygulamak için AB, AB Yüksek Temsilcisi ile beş Orta Asya ülkesinin dışişleri bakanları arasında yıllık toplantılar düzenlerken, bakan yardımcısı düzeyinde her yıl AB-Orta Asya Üst Düzey Siyasi ve Güvenlik Diyalog Toplantılarını da gerçekleştirmektedir. AB, 2005 yılında, ilk Orta Asya Özel Temsilcisini atamıştır. Şu anda bu görevi Peter Burian üstlenmektedir. Yeni stratejisini geliştiren Brüksel, Orta Asya yetkilileriyle yapılan üst düzey toplantılara ek olarak, belgenin hükümleri hakkında tavsiyelerde bulunan birçok uzman ve uygulayıcı ile bir dizi diyalog platformu da oluşturmuştur. Yeni strateji, Özbek Cumhurbaşkanı Mirziyoyevin bölgesel politika yaklaşımlarından da açıkça görüldüğü gibi, bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin çözülmesi ve Mart 2018de Nur-Sultanda düzenlenen Orta Asya Devlet Başkanları Zirvesi gibi bölgesel gelişmelere dikkat çekmektedir. AB ise, Orta Asyanın bölgeselleşme sürecini desteklemekte ve Orta Asyadaki bölgesel işbirliğinde ortak çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunacak olan AB kaynaklı programlar yoluyla yatırım yapmaya hazır durumdadır. Ayrıca, strateji geliştiricileri, Avrupa-Asya bağlantısının sağlanmasının önemini vurgulayarak, Kuşak ve Yol Girişimi ve Avrasya Ekonomik Birliği aracılığıyla uygulanan Çin ve Rusya gibi bölgesel güçlerin jeopolitik stratejilerini ve pro-aktif diplomasilerini dikkate almışlardır. Bu jeopolitik değişime paralel olarak AB, Brüksel için de büyük önem taşıyan Afganistana yönelik yapıcı yaklaşımını da güncellemiştir. Güvenlik ve istikrar konusundaki ortak çıkarlar göz önüne alındığında AB, Afganistan ve Orta Asya ortakları ile gelişmiş üçlü diyaloğa öncelik verecektir. Ayrıca, AB, stratejide ilkeli pragmatizm kavramını takip etmektedir, ki bu da ABnin diğer stratejik belgelerinde ortaya konmuştur.

Genel olarak, ABnin bölgede yoğunlaşan faaliyetleri şu üç konuya odaklanacaktır:

- Orta Asya ülkelerinin iç ve dış şokların üstesinden gelme ve reform kapasitelerini

güçlendirerek esneklik için ortaklık geliştirmek;

- Ekonomik alanda modernleşmeyi destekleme, sürdürülebilir ilişkileri teşvik etme ve gençliğe yatırım yapma yoluyla refah düzeyini arttırmak için ortaklık yapmak;

- Ortaklığın yapısını güçlendirmek, siyasi diyaloğu yoğunlaştırmak ve sivil toplumun katılımına alan açmak için işbirliği kalitesini artırmak.

Esneklik için ortaklık, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi; sınır yönetimi, göç ve hareketlilik konularında işbirliğinin güçlendirilmesi; çevre, iklim ve su konusunda uyum kapasitesinin artırılması gibi üç bölümü kapsamaktadır. İşbirliği için ortaklık ise, ekonomik reformlar için ortaklığın tüm yönlerinin eşgüdümü; bölge içi ve bölgeler arası ticaretin ve yatırımın kolaylaştırılması; gençlik, eğitim, yenilik ve kültür alanlarında sürdürülebilir ilişkiler ve yatırımların teşvik edilmesi yoluyla gerçekleştirilecektir. İşbirliğinin kalitesini artırmak amacıyla AB, siyasi diyalog ile sivil toplumlar ve parlamentolarla işbirliği yoluyla da ortaklığın gücünü artırmayı teklif etmektedir.

2007 stratejisiyle karşılaştırıldığında, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü; gençlik, eğitim, inovasyon (yenilik) ve kültür; ve çevre, iklim ve su konularında esneklik (uyum gücü) gibi işbirliğinin üç yönü çok önemli değişikliklere uğramadan devam etmektedir. Bu çerçevede, enerji ve ulaşım bağlantılarının güncellenmiş stratejideki rolü, ABnin Avrupa ve Asyayı Birleştirme Stratejisine uygun olarak sürdürülebilir bağlantıların teşvik edilmesiyle vurgulanmaktadır. Ulaşım, enerji ve dijital bağlantıların yanı sıra insanî ilişkiler ana işbirliği alanları arasında yer alacaktır. Ekonomik reformlarla ilgili olarak, 2007 stratejisi ekonomik kalkınma, ticaret ve yatırımın teşvik edilmesine odaklanırken, yeni strateji ekonomik reformlar için ortaklığın pekiştirilmesine ve bölge içi ve bölgeler arası ticaret ve yatırımların kolaylaştırılmasına vurgu yapmaktadır. Strateji, ortak tehdit ve zorluklarla mücadele; sınır yönetimi, göç ve hareketlilik konularında işbirliğini içerecek şekilde genişletilmiştir.

Ortaklığın öneminin (gücünün) artırılması, ABnin EPCAlar aracılığıyla Orta Asya ile mevcut işbirliği mekanizmalarını geliştirme konusundaki ilgisini teyit etmektedir. Söz konusu EPCAlar, Doğu Komşuluk ülkelerinde olduğu kadar geniş fırsatlar sunmasa da, Orta Asya ülkelerine, birçok sektörde yoğun bir siyasî diyalog ile mal ve hizmetlere karşılıklı erişim için yeni fırsatlar sunacaktır.

Sonuç olarak, yeni AB stratejisi, bazı yönlerini güçlendirerek ve araçsal olmaktan ziyade daha genel olan özel girişimleri dâhil ederek, önceden belirlenen yedi işbirliği alanının güçlendirilmesini sağlamıştır. Özellikle, yukarıda belirtilen üç ana hususun hiçbiri herhangi bir spesifik girişimi içermemektedir. Strateji, ABnin, Orta Asya ile uygulamalı (pratik) etkileşim vizyonundan yoksun olması çerçevesinde; Özbekistanın bölgeye yönelik yeni yaklaşımı ve Çinin aktif katılımı nedeniyle siyasetinde değişiklik yapması gerektiği ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu sürecin, esneklik (uyum gücü) ve refah için daha yapıcı bir AB-Orta Asya işbirliğine katkı sağlayıp sağlamayacağını ya da ABnin bölgedeki bağışçı (donör) statüsünü koruyup koruyamayacağına yönelik etkisini zaman gösterecektir. Her iki durumda da, süregelen jeopolitik dönüşümler ile, Avrupanın Orta Asyaya gösterdiği ilginin

artması ve Brükselin bölgeye yönelik yenilenen vizyonu, ABden yatırımlar çekme ve siyasi destek almaya ihtiyaç duyan Orta Asya ülkelerine kesinlikle birçok alanda fayda sağlayacaktır.

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: MURATBEKOVA, Albina. 2026. "ORTA ASYA'DA AB: YENİ STRATEJİ, ESKİ FİKİRLER - AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ - 20.06.2019." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2019 / 38. Haziran 20. Erişim Kasım 21, 2026. https://www.avim.org.tr/Blog/ORTA-ASYA-DA-AB-YENI-STRATEJI-ESKI-FIKIRLER-AVRASYA-ARASTIRMA-ENSTITUSU-20-06-2019

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır